Úvod do umělé inteligence, jazyk Prolog

Aleš Horák

E-mail: `hales@fi.muni.cz`

`http://nlp.fi.muni.cz/uui/`

Obsah:

- ➜ Organizace předmětu PB016
- ➜ Co je “umělá inteligence”
- ➜ Stručné shrnutí Prologu

Organizace předmětu PB016

Hodnocení předmětu:

- **průběžná písemka** (max 32 bodů)
  - v ½ semestru – **4. listopadu** v rámci přednášky
  - pro každého jediný termín
- **závěrečná písemka** (max 96 bodů)
  - dva řádné a jeden opravný termín
- hodnocení – součet bodů za obě písemky (max 128 bodů)
- známka A za více než 115 bodů známka E za více než 63 bodů
- rozdíly **zk**, **k**, **z** – různé limity
- někteří můžou získat body za **studentské referáty**
  - až 20 bodů – za kvalitní text (cca 5 stran) + 10–20 minut referát
  - nutné *před průběžnou písemkou* domluvit **téma** – projekt/program, algoritmus z Náplně předmětu
  - domluva *e-mailem* – návrh tématu, který musí projít schválením
- kdo opraví chybu nebo vylepší **demo příklady**, může dostat 1–5 bodů (celkem max 5).

Základní informace

- přednáška je nepovinná
- cvičení – samostudium, v rámci "třetího kreditu"
- web stránka předmětu – `http://nlp.fi.muni.cz/uui/`
- `http://nlp.fi.muni.cz/uui/priklady/` – **demo příklady**
- slajdy – průběžně doplňovány na webu předmětu
- kontakt na přednášejícího – Aleš Horák <`hales@fi.muni.cz`> (**Subject: PB016 ...**)
- literatura:
  - Russell, S. a Norvig, P.: **Artificial Intelligence: A Modern Approach**, 2nd.ed., Prentice Hall, 2003. (prezenčně v knihovně)
  - Bratko, I.: **Prolog Programming for Artificial Intelligence**, Addison-Wesley, 2001. (prezenčně v knihovně)
  - slajdy na webu předmětu
  - Jirků, Petr: **Programování v jazyku Prolog**, Praha : Státní nakladatelství technické literatury, 1991.

Náplň předmětu

1. úvod do UI, jazyk Prolog **(23.9.)**
2. operace na datových strukturách **(30.9.)**
3. prohledávání stavového prostoru **(7.10.)**
4. heuristiky, best-first search, A* search **(14.10.)**
5. dekompozice problému, AND/OR grafy**(21.10.)**
6. problémy s omezujícími podmínkami, **průběžná písemka** **(4.11.)**
7. hry a základní herní strategie **(11.11.)**
8. logický agent, výroková logika **(18.11.)**
9. logika prvního řádu a transparentní intenzionální logika **(25.11.)**
10. reprezentace a vyvozování znalostí **(2.12.)**
11. učení, rozhodovací stromy, neuronové sítě **(9.12.)**
12. zpracování přirozeného jazyka **(16.12.)**

Co je “umělá inteligence”

systém, který se chová jako člověk Turingův test (1950)

zahrnuje:
- ➜ zpracování přirozeného jazyka (NLP)
- ➜ reprezentaci znalostí (KRepresentation)
- ➜ vyvozování znalostí (KReasoning)
- ➜ strojové učení
- ➜ (počítačové vidění)
- ➜ (robotiku)

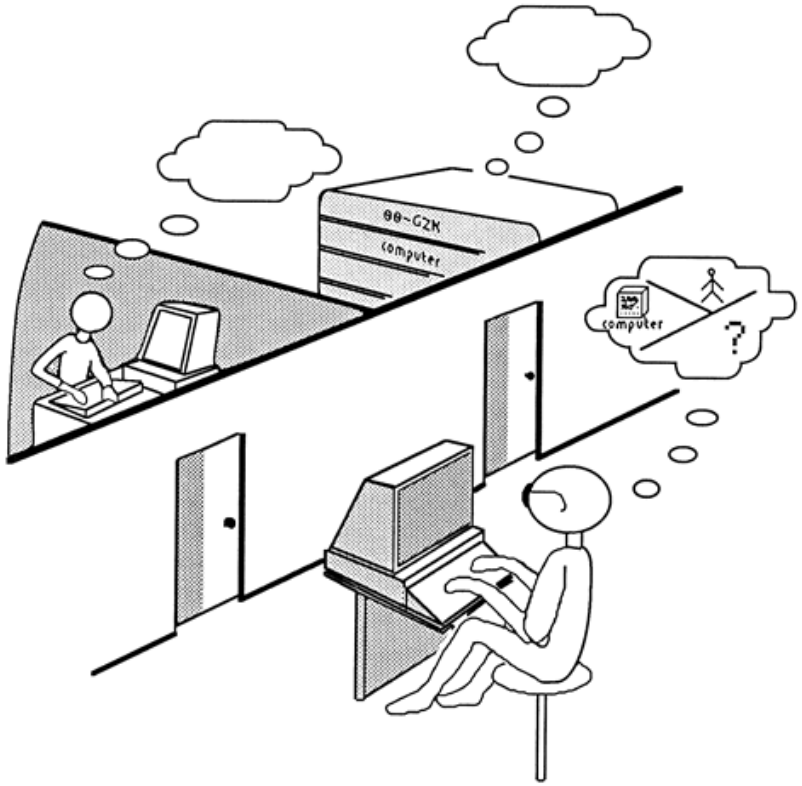

od 1991 – **Loebnerova cena** (*Loebner Prize*) → každý rok $4.000 za “nejlidštější” program, nabízí $100.000 a zlatá medaile za složení celého Turingova testu

Co je “umělá inteligence”

systém, který myslí jako člověk

- ➜ snaha porozumět postupům lidského myšlení – **kognitivní (poznávací) věda**
- ➜ využívá poznatků neurologie, neurochirurgie,. . .
  např.

  COLING 2000 – Angela Friederici:
  Language Processing in the Human Brain
  Max Planck Institute of Cognitive Neuroscience, Leipzig

  měření “Event Related Potentials” (ERP) v mozku – jako potvrzení oddělení syntaxe a sémantiky při zpracování věty

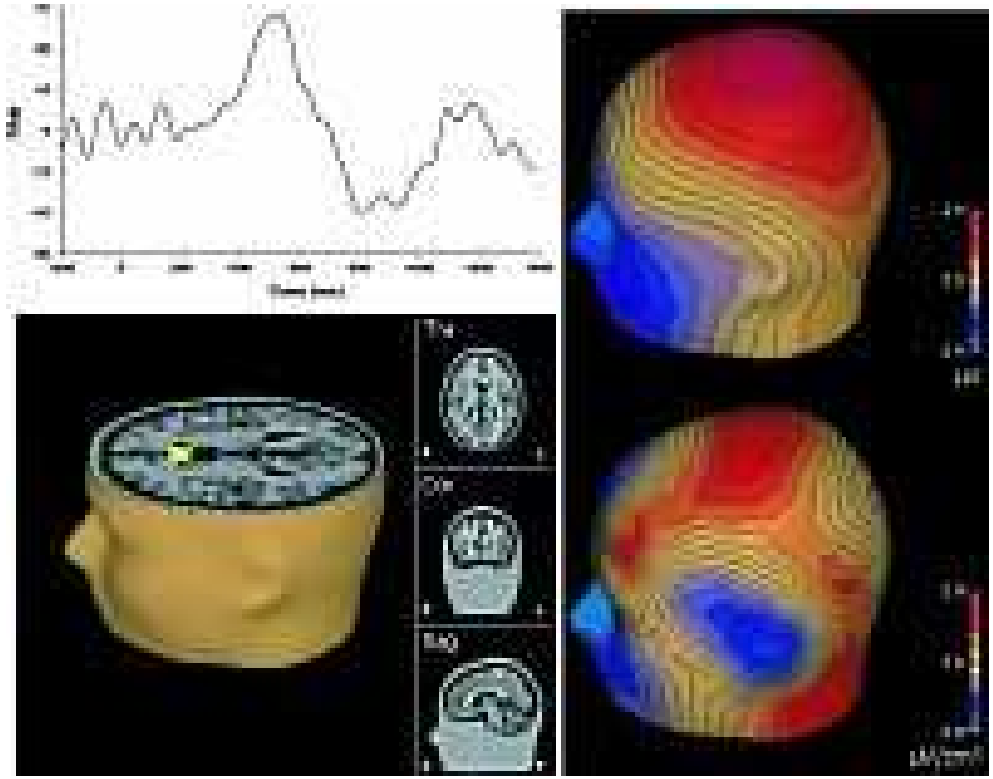

Co je “umělá inteligence”

systém, který myslí rozumně od dob Aristotela (350 př.n.l.)

- ➜ náplň studia **logiky**
- ➜ problém – umět najít řešení teoreticky $\times$ prakticky (složitost a vyčíslitelnost)
- ➜ problém – neúplnost a nejistota vstupních dat

systém, který se chová rozumně inteligentní **agent** – systém, který

- ➜ jedná za nějakým účelem
- ➜ jedná samostatně
- ➜ jedná na základě vstupů ze svého prostředí
- ➜ pracuje delší dobu
- ➜ adaptuje se na změny

Čím se budeme zabývat?

- základní struktury a algoritmy běžně používané při technikách programovaní pro inteligentní agenty
- strategie řešení, prohledávání stavového prostoru, heuristiky, . . .
- s příklady v jazyce Prolog

Stručné shrnutí Prologu

Historie:

- 70. l. Colmerauer, Kowalski; D.H.D. Warren (WAM); $\rightarrow$ CLP, paralelní systémy
- PROgramování v LOGice; část predikátové logiky prvního řádu (logika Hornových klauzulí)
- deklarativnost (specifikace programu je přímo programem)
- řešení problémů týkajících se objektů a vztahů mezi nimi

Prology na FI:

- SICStus Prolog (modul sicstus)
- SWI (modul pl)
- ECLiPSe (modul eclipse)
- stroje aisa, erinys, oreias, nymfe
- verze

Principy

- backtracking řízený unifikací, hojně využívá rekurzi
- spojitost s **logikou**: snaha dokázat pravdivost daného cíle; cíl je dokázán, unifikuje-li s hlavou nějaké klauzule a všechny podcíle v těle této klauzule jsou rovněž dokázány. Strategie výběru podcíle: shora dolů, zleva doprava.
- **unifikace**: řídicí mechanismus, hledání nejobecnějšího unifikátoru dvou termů. Např.

  informace(*Manzel*,dana,*Deti*,svatba('20.12.1940')) **=** informace(petr,dana,[jan,pavel], *Info*).

  po unifikaci: ***Manzel*=petr**, ***Deti*=[jan,pavel]**, ***Info*=svatba('20.12.1940')**
- **backtracking**: standardní metoda prohledávání stavového prostoru do hloubky (průchod stromem $\rightarrow$ nesplnitelný cíl $\rightarrow$ návrat k nejbližšímu minulému bodu s alternativní volbou)
- **rekurze**

```
potomek(X,Y):- rodic(Y,X).
potomek(X,Y):- rodic(Z,X), potomek(Z,Y).
```

Syntax jazyka Prolog

logický (prologovský) program – **seznam** klauzulí (pravidel a faktů) – nikoli *množina*

klauzule – seznam literálů

- ➜ Literál před **:-** je **hlava**, ostatní literály tvoří **tělo** klauzule.
- ➜ Význam klauzule je **implikace**:
  - **hlava:-tělo1, tělo2, ...**
  - **tělo1** $\wedge$ **tělo2** $\wedge$ . . . $\Rightarrow$ **hlava**
  - *Pokud je splněno* **tělo1** *a současně* **tělo2** *a současně . . . , pak platí také* **hlava**.
- ➜ 3 možné typy klauzulí:
  - **fakt:** hlava bez těla. Zápis v Prologu: **p(X,Y).** (ekv. *p(X,Y):-true.*)
  - **pravidlo:** hlava i tělo. Prolog: **p(Z,X) :- p(X,Y), p(Y,Z).**
  - **cíl:** tělo bez hlavy. Prolog: **?- p(g,f).**

predikát – seznam (všech) klauzulí se stejným **funktorem** a **aritou** v hlavovém literálu.

- ➜ Zapisuje se ve tvaru *funktor*/*arita* – **potomek/2**.

Stručné shrnutí Prologu

literál – atomická formule, nebo její negace

atomická formule – v Prologu zcela odpovídá složenému termu (syntaktický rozdíl neexistuje)

term:

- konstanta: **a**, **1**, **'.'**, **[]**, **sc2**

  atomic/1 (metalogické testování na konstantu)

  atom/1, **number/1**

- proměnná: **X, Vys, _**

  var/1 (metalogické testování na proměnnou)

- složený term: **f(a,X)**

  funktor, argumenty, arita

  functor/3 dává funktor termu, **arg/3** dává n-tý argument

  zkratka pro zápis seznamů:

  [1,a,b3] odpovídá struktuře **'.'(1, '.'(a, '.'(b3, [])))**

Příklad

jednoduchý příklad – DB rodinných vztahů:

```
otec(milan,dana).
otec(milan,petr).
otec(jan,david).

matka(pavla,dana).
matka(pavla,petr).
matka(jana,david).

rodic(X,Y):- otec(X,Y).
rodic(X,Y):- matka(X,Y).

?- otec(X,dana).        ?- rodic(X,david).
X = milan               X = jan ;
Yes                     X = jana ;
```

fakty (DB)

pravidla

Příklad

predikát **sourozenci(X,Y)** – je **true**, když **X** a **Y** jsou (vlastní) sourozenci.

```
sourozenci(X,Y):- otec(O,X), otec(O,Y), X\=Y, matka(M,X), matka(M,Y).
```

```
1  otec(milan,dana).
2  otec(milan,petr).
3  otec(jan,david).
4  matka(pavla,dana).
5  matka(pavla,petr).
6  matka(jana,david).
7  rodic(X,Y):- otec(X,Y).
8  rodic(X,Y):- matka(X,Y).
```

```
?- sourozenci(dana,Y).
1,  otec(O,dana)        % O = milan
2,  otec(milan,Y)       % Y = dana
3,  dana \= dana        % fail -> backtracking
2*, otec(milan,Y)       % Y = petr
3,  dana \= petr        % true
4,  matka(M,dana)       % M = pavla
5,  matka(pavla,petr)   % true

Y = petr

Yes
```

Strom výpočtu

```
otec(milan,dana).
otec(milan,petr).
otec(jan,david).
matka(pavla,dana).
matka(pavla,petr).
matka(jana,david).
rodic(X,Y):- otec(X,Y).
rodic(X,Y):- matka(X,Y).
sourozenci(X,Y):- otec(O,X), otec(O,Y), X\=Y,
                  matka(M,X), matka(M,Y).
```

Dotaz **?- sourozenci(dana,Y)**.

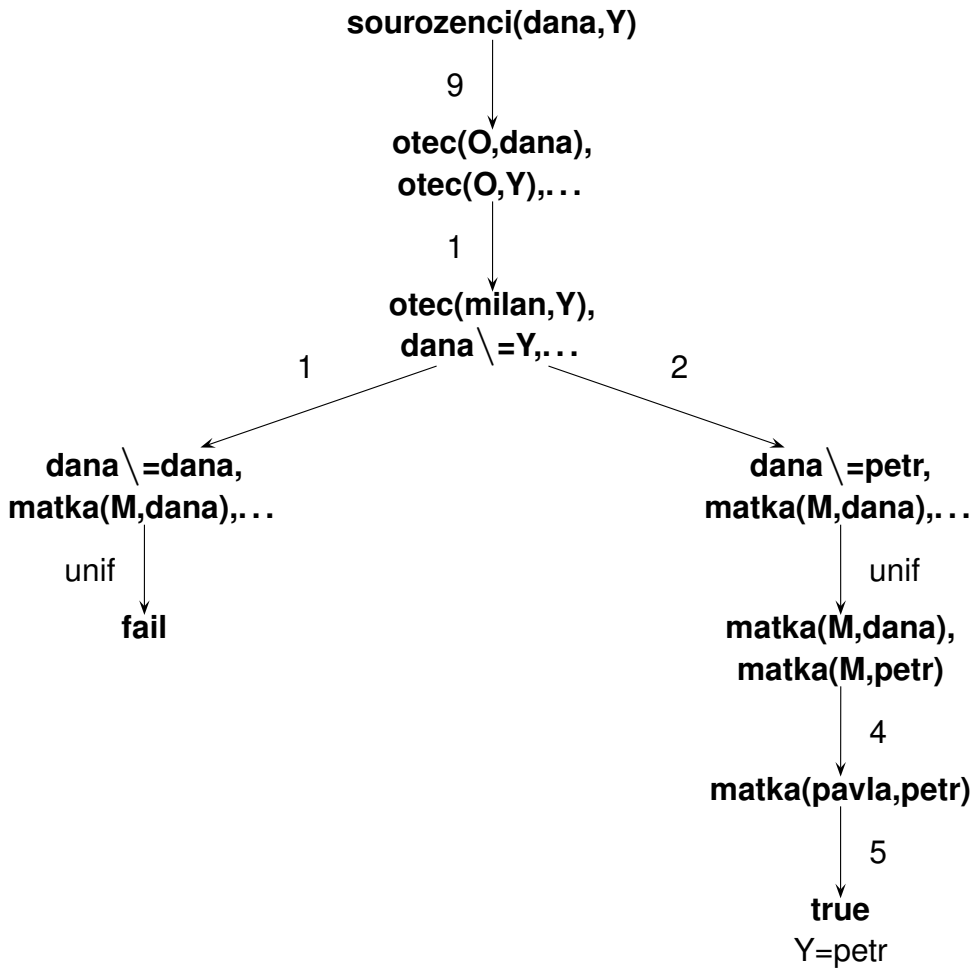

Rozdíly od procedurálních jazyků

- **single assignment**
- **=** (unifikace) vs. přiřazovací příkaz, **==** (identita), **is** (vyhodnocení aritm. výrazu). rozdíly:

```
?– A=1, A=B. % B=1 Yes
?– A=1, A==B. % No
?– A=1, B is A+1. % B=2 Yes
```

- vícesměrnost predikátů (omezená, obzvláště při použití řezu)

```
?– otec(X,dana).
?– otec(milan,X).
?– otec(X,Y).
```

(rozlišení vstupních/výstupních proměnných: **+ - ?**)

- cykly, podmíněné příkazy

```
tiskniseznam(S)      :– write('seznam=['),nl,tiskniseznam(S,1).
tiskniseznam([],_)   :– write(']'),nl.
tiskniseznam([H|T],N):– tab(4),write(N),write(':␣'),write(H),nl,N1 is N+1,tiskniseznam(T,N1).
```

Programujeme

```
consult('program.pl').          % " kompiluj " program.pl
['program.pl',program2].        % " kompiluj " program.pl, program2.pl
listing.                        % vypiš programové predikáty
trace, rodic(X,david).          % trasuj volání predikátu
notrace.                        % zruš režim trasování
halt.                           % ukonči interpret
```

Fibonacciho čísla

Fibonacciho čísla jsou čísla z řady: 0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, ...

Rekurenční vzorec této řady je:

$$\mathrm{fib}_0 = 0$$

$$\mathrm{fib}_1 = 1$$

$$\mathrm{fib}_i = \mathrm{fib}_{i-1} + \mathrm{fib}_{i-2}, \text{pro } i \geq 2$$

Přepis do Prologu je přímočarý:

```
fib (0,0).
fib (1,1).
fib(X,Y) :- X1 is X-1, X2 is X-2, fib(X1,Y1), fib(X2,Y2), Y is Y1+Y2.
```

Fibonacciho čísla II

Předchozí program – exponenciální časová složitost (konstatní paměťová)

Využití extralogických predikátů – lineární časová složitost (a lineární paměťová)

```
fib (0,0).
fib (1,1).
fib(X,Y) :- X1 is X-1, X2 is X-2, fib(X1,Y1), fib(X2,Y2), Y is Y1+Y2, asserta(fib(X,Y)).
```